

Budai Ilona

népdalénekes (Felpéc, 1951. április 3.)

Az általános iskolát Gyömörén, a gimnáziumot Ménfőcsanakon fejeztem be, és Sopronban szereztem óvónői diplomát. Sikeresen szerepeltem 1968-ban a Magyar Televízió által meghirdetett *Ki mit tud?* vetélkedőn, ahol nagy feltűnést keltett kíséret nélküli éneklésem. Még abban az évben részt vettem a *Nyílik a rózsza* nóta- és népdalversenyen, amit szintén a televízió indított el. A döntőben egyedül én képviseltem a népdalt. Az igazi elismerést az 1970-es *Röpülj páva!* népdalverseny hozta meg számomra, ahol a döntőben a Népművészet Ifjú Mestere és Kodály Zoltánné díját nyertem el. Első önálló népdalestem elé Nagy László írt nekem ajánlva egy megrázóan szép verset *Szólítlak hattyú* címmel.

Több író, költő kísért el író-olvasó találkozókra (Csoóri Sándor, Ratkó József, Páskándi Géza, Lezsák Sándor, Nagy László), ahol kedves népdalaikkal színesítettem a műsort. A hetvenes évek elején jelent meg első nagylemezem *Élő népzene* címmel.

Tizenhárom évig vezettem a Magyar Rádióban az *Énekeljük együtt!*, majd tizennégy évig a *Fúvom az énekem* című, népdalt népszerűsítő műsorokat. Ezen adások magas színvonaláért rádiós nívódíjban részesültem. Négy évig voltam a Petőfi rádió *Hajnali kalendárium*ának műsorvezetője. Tíz évig vezettem és szerkesztettem a Magyar Katolikus Rádióban a *Népdalforrás* című műsort.

1973 óta minden nyáron több népzenei táborban (Vésztfő, Simontornya, Örkény) tanítom fiataloknak és idősebbeknek a népdalokat. Az eltelt évtizedek alatt több ezer embernek hívtam fel a figyelmét a népdal szépségére s megtartó erejére. Nyolc évig vezettem népdalos tábort a délvidéki Tótfaluban, négy évig az erdélyi Lázárfalván és hat évig a felvidéki Ipolybalogon. Tanítottam az amerikai Fillmore magyar iskolatáborban és a passeki magyar iskolában is. Amerika húsz nagyvárosában adtam nagy sikerű koncerteket magyar közösségeknek. Itthon négy éven át ötven hátrányos helyzetű kistelepülésen (Szolnok és Csongrád megyében) adtam ismeretterjesztő népzenei műsort gyermekeknek és felnőtteknek. Harmincöt éven át vezettem a Vikár Béla Népdalkört. Tíz évig irányítottam a csömöri és a boldogi asszonykórus munkáját. A mai napig szakmai vezetője vagyok a Rózsavölgy Népdalkörnek.

Gyömöre és Boldog község díszpolgára vagyok.

Tíz éve jelent meg az Allprint Kiadó gondozásában a *Székelly mesebeszéd* című, saját gyűjtésű mesekönyvem CD-melléklettel. Négy kazettám jelent meg (*Énekeljük együtt!*, *Fúvom a dalt*, *Boldogasszony kertje* és *Fúvom az énekem*). Négy CD-m is napvilágot látott (*Magyarország, édes hazám, Anyám, édesanyám, Kossuth Lajos azt izente, Elindult Mária*).

Több írásom, cikkem jelent meg a népdal hiteles előadásáról. Öt éve szót emeltem a parlament hungarikumtanácskozásán a magyar népdal ügyében.

Négy önálló műsorral járom az országot és a határon túli településeket.

Harminc évig tanítottam az Óbudai Népzenei Iskolában népdalt. Négy évig óraadó tanár voltam a Zeneművészeti Egyetem népi ének szakán. Több tehetséges fiatal indítottam el a népdaléneklés felé, többek között Szvorák Katalint, Maczkó Máriát, Tárnoki Beatrixet.

2014-ben jelent meg a Kairosz Kiadó gondozásában a *Szárnyaddal, s torokod élivel* című riportkönyvem. Európa számos országában énekeltem és népszerűsítettem a magyar népdalt.

Több társadalmi elismerést kaptam: Rendületlenül díj, Széchenyi emléklap, Magyar Örökség díj, Kodály-díj, Bartók-díj és Kóta-nagydíj. Állami kitüntetésem: a Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztje, az Életfa díj, a Magyar Érdemrend középkeresztje, Kossuth-díj, a Nemzet Művésze kitüntetés.

Hitvallásom: népszerűsíteni, tanítani a népdalt, ahol csak lehet, hiszen ez a műfaj őrzi a magyar néplélek olyan hajtásait, mint a hit, az emberség, a hűség és a hazaszeretet.

Budai Ilona

Sára Bernadette

színművész (Budapest, 1951. április 4.)

Értelmiségi, művészetkedvelő családba születtem. Anyagilag nehezebb helyzetben, de lelkiekben s szeretetben annál gazdagabb, számomra gondtalan körülmények között cseperedtem. A három gyerek – közülük egy beteg – mellé segítségképpen egy apácarend feloszlata nyomán egy nővér költözött hozzánk és nevelt felnőttkoromig.

A gimnáziumot a Patrona Hungariae római katolikus iskolában végeztem.

Operarajongó szüleimnek köszönhetően kiskoromtól szinte minden opera-előadást láttam. Innen ered pályaválasztásom, ugyanis úgy

éreztem, hogy nekem csakis a függöny túloldalán, a színpadon lehet a helyem. Bizton merem mondani, hogy már akkor is az adásvágy hajtott a színészet felé. Soha nem gondolkodtam más foglalkozásban.

A főiskolát 1974-ben végeztem, Vámos László tanítványaként. Még ebben az évben szerződtem a Kecskeméti Katona József

Színházhoz, ahol csodálatos négy évet töltöttem Ruszt József irányítása alatt. Mindent, amit tudok a pályán, neki köszönhetek. Azt mondta: „Detty, elsősorban mint embert építsd fel magadat!” Akkor még „tükör által homá-

Heltai Jenő: *Naftalin*, Mancsi szerepében

lyosan”, később megértve, igyekeztem ehhez tartani magam. 1978-ban felhozott magával a Budapesti Népszínházba, majd a Nemzeti Színházba is követtem.

1982-ben férjhez mentem Cseke Péterhez. Két lányunk született. Szüleink segítségének köszönhetően kimaradás nélkül folytathattam a mun-

kámat. Várandósságom ötödik hónapjában még Honey-t játszottam a *Nem félünk a farkastól* című előadásban, és negyedik hónapos kislányom mellett már forgattam az *István a királyt*. 1992-től szabadúszó lettem, és 2008-tól újra a kecskeméti színházban játszom. Ezt megelőzően kb. tíz évig a máriaremetei XXIII. János Szeretotthonban dolgoztam.

Férjemmel önálló estekkel is jártuk az országot. Márai verseiből készült előadásunkat sok helyen, nagy sikerrel adtuk elő. Több verses CD-t is megjelentettünk, ezek közül is kiemelkedik *Az Úr érkezése* című, a XX. századi magyar költők istenes verseinek összeállítása.

Pályám során a drámairodalom legfajsúlyosabb szerepeit játszhattam el. Mindemellett megadatott, legnagyobb öröömömre, hogy vígjátékokban is lubickolhatok.

Idézem Pál apostol a Korinthusiakhoz írt első leveléből a *Szeretethimnusz* egy részletét: „Most még csak töredékes a tudásom, akkor majd úgy ismerem mindent, ahogy most engem ismernek. Addig megmarad a hit, a remény és a szeretet, ez a három, de közülük a legnagyobb a szeretet.”

Sally Berselek

Petróczi Éva

költő, író, irodalomtörténész, műfordító, publicista (Pécs, 1951. április 7.)

Szabó András felvétele

(Kétszer hetven – kétszer hét) Fejtsük meg együtt, mi van a kétszer hét és a kétszer hetven „számrejtvény” mögött: déli harangszókor emeltek ki életemért kis híján életét vesztő anyám, dr. Nemerey Éva hasából.

Az első ember, aki a kezébe vett, aki megfogott és befogadott az emberek világába, akkoriban még csak sebészgyakornok keresztapám és egyben nagybátyám, dr. Nemerey Péter volt, aki orvosi munkája mellett – egészen a súlyos szívműtétéig – gyönyörű hangú lírai tenorjával oratórium-főszerepek sokaságával is gyógyította a világot. Nem véletlenül említem őt, számtalan verses és prózai írásom, médiás megnyilvánulásom egyik, vissza-visszatérő hő-

sét. Ugyanis, apámat, Ludwig Károly ifjú bakteriológusjelöltet június elején, pár nappal a keresztelóm után vitte el az ÁVO rettegett „fekete autója” Pécsről, a János utca 3.-ból. Anyut pedig, miután hasi műtétek egész sora után kilábalta a császármetszés csaknem halálos szövődményeiből, mint politikai elítélt válni nem hajlandó feleségét, a Pécsi Egyetemi Könyvtárból, amelynek tudományos munkatársa volt, kis baranyai falvakba küldték tanítani. Csak 1955-ben került vissza Pécsre.

A közbeeső négy évben, először Mátyás Flórián úti egy szem társbérleti szobánkban, majd a Rákóczi úton, az orvoskar központi épületével szemben lévő lakásunkban, nagymamám, nagyapám és keresztapám vállalták gondozásomat. Nagy, de nagyon színes szegénységben éltünk, otthonunkban rengeteg színész, muzsikus és író megfordult, Gordon Zsuzsára, Végh György költőre és Ady egyik barátjára, Bölöni Györgyre tisztán emlékszem, meg arra is, amit a pécsi Dóm téren mondott, úgy első „elemista” koromban: „Meglátjátok, ebből a gyerekből költő lesz!”

Mindehhez nem is kellett nagy jóstehetség, már pici koromban szójátékokat és valódi *concettó*kat, összetett szóképeket fabrikáltam, s nagyon korán kezdtem időmértékben is gajdolni. Legkorábbi művészeti élményem Kodály *Psalmus Hungaricus*a volt; keresztapám, úgy négyéves korom táján, minden szabad percében a tenorszólót próbálta, s ha néha megpihent, rohantam utána a fekete partitúrával, mondván: „Kérem a mikorondávidot, még, még!” Valószínűleg ez az élmény vezetett odáig, hogy irodalomtörténészként a régi magyar és a régi angolszász irodalommal foglalkozzam, majd negyvenes éveim közepére puritanizmuskutatóvá érjek, később intézetet alapítsak e téma kutatására, s a Károli Gáspár Református Egyetemtől Leuvenig, Turkuig és Révkomáromig tanítsam.

Diákéveim otthon, Pécsen teltek, időnként megnyertem egy-egy költészetnapit vetélkedőt, 1969-ben pedig verseimmel s egy T. S. Eliot-fordításommal

aranyérmes lettem a keszthelyi Helikonon. Egyetemre Szegeden jártam, s Ilia Mihály jóvoltából már elsőéves koromtól (ráadásul hat évig!) megkaptam az akkori Művészeti Alap ötszáz forintos diákösztöndíját normál ösztöndíjam mellé. Szegeden – Zalán Tiborral, Szőnyi György Endrével és másokkal – tagja voltam a szegedi egyetemi alkotókörnek, mindkét antológiájukban szerepeltem, egy korai kritikussom szerint Pilinszky hangját női hangon intonálva. Három doktórátusom közül az elsőt egy évvel végzésem után, 1977-ben szereztem, európai – elsősorban angol – költészetelmélet-történetből.

1978 telétől 1982 kora nyaráig Aszódon éltünk, ebben az időszakban született meg, még egyetemi éveimben világra hozott nagy lányaim mellé, két további csemetém, egy lány és egy fiú. 1982-ben háromszobás művészlakást kaptam, Pesterzsébeten. Az itt töltött évek alatt nagyon sokat írtam, fordítottam, publikáltam és a pesterzsébeti TV20-ban – ekkor már tapasztalt médiásként – vezettem egy *Könyvtőlcsér* című heti műsort. Nagycsaládosként, kis, szerződéses állásokban (Új Tükör, Magyar Nemzet, ráadásul lektorálás az Európa, később a Magvető Kiadónak) írói közéletre nagy nehezen szorítottam ugyan időt, a barátkozás és a társas élet azonban kevesekre korlátozódott: elsősorban Jékely Zoltánt és Rab Zsuzsát nevezhetem közeli barátomnak, de Vas Istvánhoz, Nemes Nagy Ágneshez is szép emlékek fűznek. Egyetemen – politikai „alkalmatlanságom” miatt – csak 1994 őszén kezdhettem tanítani, 1995-től kezdve számos bel- és külföldi tudományos konferencián adtam (s mindmáig adok) elő, s több ösztöndíjat kaptam: Angliába, Walesbe, Németországba, Hollandiába...

2012-ben – már rég ferencvárosi lakosként – nyugdíjas lettem, de sokféle munkákra vállalkozva, köztük sok verses lapozó fordítására a Scholar Kiadó számára, állandó közreműködésre a rádiós *Fülszöveg*-adásokban, emellett mindmáig a Reformátusok Lapja és a Mértékadó munkatársa, továbbá a Parlando c. zenepedagógiai szaklap s az Arnolfini Kantin című, ugyancsak online, kulinária és művészet tematikájú blog egyik szerzője vagyok. A Covid19 óta számos hang- és videóanyagomat sugározták a könyvtárak Pécstől Szolnokig, sok írásom jelent meg a Litera című irodalmi portálon.

Részletes írói és tudományos pályaképem kirajzolódik a két alábbi linkből: https://hu.wikipedia.org/wiki/Petr%C5%91czi_%C3%89va és <https://m2.mtmt.hu/gui2/?type=authors&mode=browse&sel=10014090>

Végül adós vagyok még életem két további hetes számának magyarázatával: a legfontosabb és a legnagyobb öröm az, hogy hat kislány unoka mellé 2021 júniusára várható hetedik unokánk, egy kislány. S lehet-e szebb meglepetés egy olyan író-nagymama számára, aki ráadásul egész életében a hétpettyes katicák rajongója, gyűjtője volt, s újabban „Isten bogará”-nak gyerekkönyvekbe írója is! A „két hetvenes” is a napnál világosabb: éveim száma s a Napút által gavallérosan felajánlott, mintegy hetvensornyi terjedelem, amit ezúton köszönök. Aki többre kíváncsi, remélhetőleg már április táján kézbe vehette *Könyörgés, márciusi hóban – Összegyűjtött versek* (Fekete Sas Kiadó) és *Nagyapa meséi* (Katica Könyvműhely) című új köteteimet!

Petróczi-Gu!

Barna Imre

műfordító, kritikus (Budapest, 1951. április 10.)

(68, 17, 70.) Most mit mondjak? Annak is tíz éve már, hogy a Budapesti Könyvfesztivál pódiumán kellett mondanom valami frappánsat a velem együtt kiültetett kerek születésnaposok egyikeként. Én akkor egy viccesnek szánt limerickkel jeleztem a közönségnek, hogy nem addig van az:

*Van egy úr, a neve: Imre.
Hasonlít gyermekeimre.
Azt mondják, most hatvan.
Én volnék? Hallatlan!
(Nem kéne még ide rím? De.)*

Szóval hogy nem ér a nevem, én tulajdonképpen nem egy ilyen bácsi vagyok, nem ez a decens *úr*, aki (akkor épp) egy jelentős világirodalmi könyvkiadó vezetője, plusz a fesztivált is rendező könyves szervezet elnöke, sőt ex-ezme gaz és a többi, nem és nem. Ez nem én vagyok, *It ain't me, babe*, üzentem ifjúkorom hősével, Bob Dylannel.

Hanem?

Hanem hát hogy kéne még ide egy rím, s a többi, és úgy. *Sixties forever!*

Igen ám, de eltelt közben még tíz év. Bob Dylan Nobel-díjat kapott, újra-írtam a róla szóló könyvemet, mégiscsak véget értek megint a hatvanasok,

és nekem a hetveneseim kezdődnek most már, nahát. És hagyjuk is akkor inkább ezt a limerickesdit. Beszéljünk (indítványozom az újdonsült öreg hetvenesnek) inkább arról, hogy – túl az önértékelés vidám zavarain – mi okozta a tévedést.

Hatvannyolcban én épp tizenhét éves voltam. *Diciassette*, feleltem büszkén, talán a trieszti pályaudvaron, talán a vonatra várva, ami egyelőre hazavisz; *diciassette*, vágtam rá, amikor valaki, egy olasz tehát, az éveim száma felől érdeklődött. Hogy itt vagyok, ragyogok, olaszul mondom, hogy *diciassette*, és szarok a vasfüggönyre. És aztán valahogy így maradt ez, hatvannyolc és tizenhét.

Az persze napnál világosabb volt, hogy minket, akik hatvannyolcban letünk tizenhét, infantilizáltak. A trieszti pályaudvaron inneni (vagyis hát onnan nézve *túli*) világ – a hazánkat is irányító világrendszer – működtetése, el egészen a szenilis pártelnök utolsó beszédéig, a felnőttek ügye volt, kiskorú abba nem szólhatott bele. Ismertem valakit, aki még ötvenen túl is fiatal író volt, és az is maradt, amíg meg nem halt. És fiatal költő szerettem volna lenni sokáig én is. De volt itt még valami. Hatvannyolc, tizenhét. Egy, a *Paris Match*-ból kivágott fekete-fehér fotó a szobám falán: tüntető menetben zászlót lengető szőke lány egy fiú nyakában, aki én is lehetnék. Párizs és Prága. Bőrkabátos huligánok maroknyi csoportja, *Woodstock nation*. Harmincon túl senkiben se bízz! *Forever young*, énekelte Bobby gyerek dalát a YouTube-on az atyai jóbarát, Pete Seeger még kilencvenkét évesen is. Azaz hogy fiatalnak lenni

együttal kultúrforradalom és életre szóló világfeladat.

Is.

A hetvenkilences Charta-aláírások utáni nyár egyik kánikulai napján rövidnadrágban mentem be az Európába. És amikor Domokos, az igazgatóm (Isten nyugosztalja!) hívatott és ingerülten leteremtett, én nagy merészen azzal vágtam neki vissza: „Ne csináljunk úgy, mintha a gatyámmal volna baja!” Pár éve, a Történelmi Levéltár jóvoltából derült csak ki, hogy pedig de; hogy nagyon is téma lehetett ez akkoriban. „Bereznay” tmt. mindenesetre így írt: „...az öltözködésében szándékosan hanyag, rendetlen; borotvátlanul jár be a kiadóba, atlétatrikóban vagy beatjelvényekkel tarkított trikóban, olykor még egy-egy Nyugaton használatos protestjelvényt is feltűz a mellére, amit ott a környezetvédők vagy más csoportok használnak tiltakozásul.” De van, aki szerint „Bereznay” tmt. jót akart: neki, azaz a rólam fabrikált karikatúrájának köszönhető, hogy nem rúgtak ki, maradhattam az Európa szerkesztője.

A nyolcvanas évtized végére már főszerkesztő voltam, huszonvalahány évvel később pedig én lettem az igazgató. Addigra persze véget ért, vasfüggönyöstül, az öreg felnőttek világrendszere. A fiatalköltőség helyett inkább a műfordítást választottam, és lefordítottam két tucat könyvet, kultúrdiplomataként pedig családostul megjártam Rómát, majd négy év után megint csak hazajöttem, hogy na, akkor most már tényleg itt fogunk élni. És úgy is lett, és aztán egyszer csak ott ültem a könyvfesztivál pódiumán, együtt a többi kerek születésnapossal.

Ja, és hogy most meg már ennek is tíz éve.

Könyvfesztivál ezen a tavaszon nincs, világjárvány van, én pedig az íróasztalomnál ülök, madárccicsérgést hallgatok a YouTube-on, és meg kéne írnom, hogy.

Milyen érzés ennyinek lenni?
Van egy úr, kezdeném megint.
És így tovább, na jó.

Száraz György

lőszakíró (Dunakeszi, 1951. április 14.)

(Sorsom, a lovak) 1955. karácsonyeste a gyertyafényben megpillantottam a fekete sörényű, sötét pej hirtalovat. (...) Majd pár perccel ezután édesanyám arcomat paskolgotó karjaiban újraébredtem. Így kezdődött!

Tizenhárom évesen, 1964-ben egy igen korai vasárnapi ebéd közben apám lassan, kimérten közölte: „A gyerekekre adjatok tiszta ruhát, kiviszem magammal a lóversenyre,

ma fut Imperiál, a század csodalova, ezt látnia kell.” Édesanyám a kontyába kapva felsikított: „Csak azt ne!” Pár percre rá több elegáns, kalapos turfember társaságában a Pestre menő vonaton ültünk. Káprázatos volt a belépés, megdöbbenett a hatalmas tribünök látványa, a hosszú fehér korlátok, a rengeteg öltöny, kalap, távcső és az elmaradhatatlan Turf a kézben. A ring, ahol felvezetik a lovakat, köztük a sárga mént, Imperiált, amely arisztokratikus megjelenésével, kapitális méretével kitűnt versenytársai közül. (...) Ekkor minden eldőlt!

Életem meghatározó adománya az a szeretetteljes családi közösség, ami-be beleszülettem, ami oltalom volt minden földi rossztól és biztos védelmet nyújtott. És még valami, amit a család adott. Lóért, versenylóért rajongó apát, nagyapákat és dédapákat.

1965-ben szüleim kézen fogtak és bevittek a piaristákhoz. Az ott eltöltött négy év erősen meghatározó volt. Tanáraink felvérteztek azzal a tudással, ami a későbbi életemben segített a helyes út felismerésében.

Tizenéves koromtól naponta az alagi pályán lovagoltam. 1971-től versenyekben kipróbáltam magam, nyertem is. Lovagoltam Bécsben, Freudenauban, Prágában, Chuchle-ban. A nyolcvanas évektől telivéreket tenyésztettem, amelyekkel szép sikereket értem el a Kincsem Parkban.

Jártam a világ lóversenytereit, olykor a hazai lóversenyzést képviselve vagy magyar lovak külföldi futásait menedzselve. Így jutottam el Newmarketbe, Epsomba, Ascotba, Long Champ-ba, Deauville-be, Chantilly-ba, Baden Badenbe, Pardubicébe, és még ennél is több pályára.

1984-ben, Kőrösi Csoma Sándor születésének 200. évfordulóján barátaimmal koszorút helyeztünk el darjeelingi sírjánál. Ekkor megtekintettem a világ legmagasabb helyén lévő lebongi lóversenyteret, mely a sírtól néhány száz méterre volt. A 3500 méter magasságban elterülő pálya azért került ilyen magasra, hogy a nyári hőség idején a magaslati hűsön hódolhassanak szenvedélyüknek az itt élő angolok. Az indiai lóversenyzés az angol minta szerint honosodott meg, amit a kalkuttai és a mumbai (bombayi) lóversenyeken tapasztaltam.

Az 1970-es években az Országos Széchényi Könyvtár hírlaptárában dolgoztam. Ott egy gazdag lóverseny történeti anyagot volt lehetőségem tanulmányoz-

ni. Így még jobban megismertem e sport, és főképp Alag múltját, amit későbbi írásaimban felhasználtam.

Írtam szaklapokba, folyóiratokba, többek között a Magyar Turfba, a Lovasfutárba, a Pegazusba összesen száznál több cikket. A lósportot népszerűsítő előadásokat tartottam a kaposvári lovasakadémián, az ELTE néprajzi tanszékén. A 175 éves lóversenyzés alkalmából rendezett nemzetközi konferencián a Mezőgazdasági Múzeumban felkért előadóként szerepeltem.

1996-ban volt az alagi lóversenypálya 100 éves jubileuma. Erre az alkalomra jelent meg *Százéves az alagi lóversenypálya* című könyvem. E témában íródott több könyvben szerepeltem mint társszerző.

A Dunakeszi Történelmi Szemlében és más folyóiratokban is jelentek meg tanulmányaim. 2015-ben felkértek a *Dunakeszi története* egyes fejezeteinek megírására, amely 2017-ben jelent meg.

1996-ban a földművelésügyi miniszter megbízottjának kinevezésével a hazai lóversenyzés versenyintézőségi tagjának választottak. Ez a bírói testület a versenyek szabályszerű lebonyolítása felett őröködik.

1990-ben újraalakult az 1827 óta lóversenyzésünket irányító szervezet, a Magyar Lovaregylet, amelynek alapító tagja vagyok. Ennek a patinás egyletnek, amelynek első elnöke gróf Széchenyi István volt, közel kétszáz éve (némi megszakítással) a nemzeti lóversenyzés szervezése és irányítása a legfőbb feladata.

2011-ben, mikor 60 éves lettem, az a megtiszteltetés ért, hogy megválasztottak a Magyar Lovaregylet elnökének. Ezt a tisztségemet a mai napig betöltöm.

Örök szenvedélyem a ló.

Baka Györgyi

költő (Budapest, 1951. április 16.)

Hol vagyok otthon? Budapesten születtem, de az alföldi tanyavilágban, Csemőben nőttem fel, ahol édesapám földművelőként dolgozott. Alig múltam hároméves, amikor meghalt, édesanyám öcsémmel együtt egyedül nevelt föl bennünket, nagyon nehéz körülmények között.

Csemőben, tanyánk határában a virágos réten állva, a határtalan ég alatt, két karom szárnyként verdes.

Mintha egész gyermekkorom fénylene, „földlene”, „csöndlene” (Bella István), lélegzene ebben az önkéntelen mozdulatban, a bizalom határtalan tágasságával, az elragadtatás lendületével, folytonos önátadásban, ami mégis, egyszerre folytonos átváltozás, metamorfózis. Nagyanyám meséi megelevenedtek házunk meszelt falának repedéseiben, a küszöb elé locsolt vízmintákban, míg föl nem szívdóttak a száradó homokban. Otthon voltam itt.

A Rákospalotán töltött két év valódi fordulat volt az életemben. Végre társakra találtam, osztálytársaim között barátokra leltem. A gyermekség új, fénylő arcát éltem meg a játékokban, énekekben, a közösségi létben. Amikor első osztályos koromban az első verset elmondtam, magam is meglepődtem azon, hogy én eltűntem, és egy másik valóság árasztott el, ami valami módon mégis én voltam. Ezután a versek, a könyvek lettek éltető forrásaim. Itt is otthon voltam.

Életem későbbi helyszínein hol otthon voltam, hol csupán csak vágytam rá, hogy otthon lehessenek.

Édesanyám többszöri öngyilkossági kísérlete és hosszan tartó orvosi kezelése miatt öcsém után én is intézetbe kerültem: az Ady Endre Átmeneti Otthonba, Budapesten. Itt minden képzeletet meghaladó szenvedéstörténeteket ismertem meg a mostohaapák és valódi apák kegyetlen erőszakosságáról, az anyák szemet hunyásáról, alkoholizmusról, emberinek már-már alig nevezhető gonoszságokról. Ebben az „otthonnak” alig nevezhető intézményben mi, felső tagozatos lányok magas szárú cipőben, drapp pamutharisnyában, sötétkék rakott szoknyában, drapp úttörőingben és sötétkék-fehér csíkos kötényruhában jártunk mindennap,

úgy néztünk ki, mint a rabok, még a hajunkat is kötelezően rövidre nyírták. Húszan-harmincan aludtunk együtt egy nagy teremben, emeletes ágyakon. Leginkább valamiféle börtönnek éreztem ezt a helyet, a személy itt nem sokat számított.

Középiskolás koromban, a Főti Gyermekváros lakójaként már egy sokkal emberségesebb világban élhettem, gyönyörű környezetben. Itteni társaimtól is sok szomorú történetet hallottam megélt életük rémségeiről, kifosztottságukról.

Dosztojevszkij volt az az író, akinek könyveit olvasva rádöbbenem, hogy az én és társaim keserves tapasztalatait jóval meghaladják az ő regényei szereplőinek szenvedései. Köztük is több olyan ember volt, aki beledermesztte saját állapotába, s ezzel nemcsak saját magát tette tönkre, hanem másoknak is súlyos testi-lelki bántalmakat okozott. Azonban Dosztojevszkij felmutatott olyan magas szellemi szintű embereket is, mint Zoszima sztarec, Aljosa és Miskin herceg. Általuk erősítette meg az én lelkemet is, hogy minden lehetetlennek tűnő rossz helyzetből van kiút, ha megtaláljuk Istent, aki fölfelé emel minket. Hatalmas támasz volt ez nekem. A Főti Gyermekváros menedék volt, ahol fészket rakhattam.

A Szombathelyi Tanítóképző Intézet népművelő-könyvtáros szakára nagyon szerettem járni, igazi jó szellemi légkör volt itt, a felső évfolyam hallgatói (Nagy Gáspár és társai) voltak segítő beavatóink a valódi értékek felfedezésében, mind az életben, mind az irodalomban és a szakmánkban. Máig tartó, éltető barátságok kapcsolnak össze egykori évfolyamtársaimmal.

Jóval később történt az, amiről most írok. Talán már a főiskolát is

elvégeztem. Budapesten egy buszon utaztam haza estefelé. Egyszer csak éreztem, hogy egy jó arcú, középkorú férfi erősen néz engem. Leszállásra készülve mellettem haladt el, és azt mondta nekem: „Önnek olyan Aljosatekintete van.” Meglepődtem, hogy jövök én ehhez?! Éreztem, hogy Aljosa barátcsuhája alatt szárnyak rejtőztek...

Aktív időszakomban könyvtárosként és népművelőként dolgoztam, valódi hivatásomnak éreztem mindkét területet. A százhalombattai könyvtárban tizennyolc éven át szerveztem és vezettem a Hamvas Béla Szellemi Szabadegyetemet, amely népfőiskolai keretben működött, mely a közösséget és a személyt helyezi fókuszába, aktív cselekvésre és az értékek melletti kiállásra ösztönöz. Hamvas Béla munkásságát feltáró sorozatunkat hatalmas érdeklődés kísérte. Arra törekedtünk, hogy a felismert szellemiséget életünk hatóerejévé tudjuk tenni, Hamvas kifejezésével: realizáljuk.

Két lányom születésével női létem beteljesedését éltem meg.

Lelkem otthonra lelt a szavakban, a költészetben. Elbújtat az anyanyelv és eszmélésre készítet, a szabadság végtelen terébe röptet. Ó, a mámoros belemerülés az anyanyelv ölelésébe! Lüktet, lélegzik, simogat, néha szúr, szorít, elnémít, mintha a szív is megállna! Majd lét-bőségben ringat, meglep, világosságba burkol, színe változása ámulatba ejt, korom-éjbe kötöz, harmatozik, sír, izzik a vérben. A kívül levőt belsővé teszi, a belül

levőnek, rejtettnek formát ad, életre hívja. Együtt születünk, egymás által növekszünk, egymásban lakunk.

„A verseid: valódi tétek, valódi érzések, semmi talmi, álirodalmi szó-pszudológia. Magyarán: hiteles, amint verssé lesz a vágy, fájdalom, kín, a másik, a külső-belső úr, a magány, az öröm, ha édessé nem is, tisztává, áttetszővé válik a könny. A legjobb soraid néha lángot vetnek. Csupa »avitt« érzés meg »korszerűtlen« kifejezés, amit használok, mert ahogy, amint írsz, az a normális, az az emberi, mióta világ a világ. A normalitás botránja. Úgy tűnik – a költeményeid alapján –, hogy sikerült a sorssal szemben valamiféle ellensúlyt teremtened, ami megtart.” (Móroc Zsolt)

Eddig hét verseskötetemet jelent meg: *Fényfehérben* (Csoma, 2008), *Belső zarándok* (Napkút, 2010), *A csend jelei* (Rím, 2013), *Gyermekkorom madárszíve* (Bp. XV. ker. Önkormányzat, 2014), *Megnyíló idő* (Hungarovox, 2016), *Közeledő érintés* (Hungarovox, 2017), *Határátlépés fölfelé* (Hungarovox, 2019). Mindegyik kötetet László Bandy képzőművész illusztrálta.

Ma itthon vagyok Érden, az emeletes barlangomban, rengeteg könyv vesz körül, szép festmények és grafikák árasztják rám sugárzásukat, virágok illatoznak körülöttem.

Baka Györgyi

Csejtei Dezső

filozófiatörténész, hispanista, műfordító (Szeged, 1951. április 19.)

Ha a filozófia kezdete a csodálkozás, ahogyan Platón és Arisztotelész állítja, akkor már abban az időben is filozófiával foglalkoztam, amikor még azt sem tudtam, hogy az egyáltalán létezik. Immáron hetven éve csodálkozom a világon, ami persze messze nem jelenti azt, hogy csodálom is egyben. Sőt. De kezdjük az elején!

Szegeden születtem; drága szüleim egyszerű emberek voltak (pékmester és titkárnő), akik mindent megtettek azért, hogy két öcsémmel együtt kihozzuk magunkból azt, ami kiben-kiben rejtett. Engem az olvasás attól kezdve rabul ejtett, hogy megtanultam olvasni, és ez az édes rabság azóta is tart.

Szerencsém volt, jó iskolákba járhattam. A szegedi Ságvári-gimnáziumban érettségiztem 1969-ben. Néhány évvel járt fölöttem Ördögh Szilveszter és Temesi Ferenc. De a legnagyobb hatást mégis egy történelemtanár, Suki Béla gyakorolta rám. Csodálatos képességekkel megáldott cigány ember volt, akinek mindenképpen az egyetemen lett volna a helye, de ezt a korabeli városvezetés, Béla '56-os „érdemeire” hivatkozva, soha nem tette lehetővé. Így nem volt kérdéses, hol tanulok tovább: 1969-ben felvettek az akkori JATE történelem–angol szakára.

S itt ért a második nagy hatás. Abban a szerencsében volt részem, hogy mi voltunk az utolsó évfolyam, akiket Wittman Tibor történészprofesszor még végig tanítani tudott. Lenyűgöző előadásai a nyugati Mediterráneum és Latin-Amerika történelméről örök életre megszerettették velem a hispán kultúrát. Spanyolul is ekkor kezdtem tanulni. Bimbózó terveim azonban megghiúsulni látszottak Wittman professzor sajnálatosan korai halálával (1972).

Egyre jobban kezdett érdekelni a történelem filozófiai vetülete; szakdolgozatomat (majd később az egyetemi doktori értekezést is) Hegel történetfilozófiájából írtam. Ezzel visszatértem középkori tanáromhoz, Suki Bélához, aki, Halász Előd tanítványaként, intenzíven foglalkozott filozófiával is, Kierkegaard, Heidegger bölcséletével. S ő volt az, aki megadta a következő évek alapirányát: ha már tanulatsz spanyolul, monda, érdemes lenne Ortegával foglalkoznod, jó dolgokat írt. Ezen a ponton ért össze a filozófia és a hispán világ.

1974-ben az egyetem filozófia tanszékére kerültem; egész életemet ott töltöttem, 2020-ban onnan mentem nyugdíjba.

Mivel Spanyolországgal akkoriban még nagyon mostohák voltak a kapcsolatok, álmodni sem lehetett egy ösztöndíjról. Így 1976-ban turistaként utaztam ki; Madridban három nap alatt elvertem az összes pénzem, megvettem Ortega és Unamuno összes műveit, némi szakirodalmat, és jöttem haza. Barcelonában megmértem: a bőröndjeim kereken 48 kg-ot nyomtak. De volt most már anyagom, tudtam dolgozni; meg is lett az eredménye: az Ortega-kismonográfia

(1980) és *A spanyol egzisztencializmus története* (1986). Ez utóbbi témából védtem meg a kandidátusi értekezést is.

Közben németül is elkezdtem tanulni, mert ez nélkülözhetetlen a filozófiában. Így a hispán világ mellett lassan a germán világ is kezdett kitárulkozni előttem. Bár az utóbbit is nagyon tisztellem, bevallom, az első közelebb áll a szívemhez.

A rendszerváltás nagy változásokat hozott; tanszékvezető lettem (1990–2000 között), megkaptam az első hosszabb kutatói ösztöndíjam (1992, Salamanca, négy hónap), de ugyanebben az évben családi tragédia történt: fiatalabb öcsém elhunyt autóbalesetben. Ez az esemény alapvetően megváltoztatta a világhoz fűződő viszonyomat, a halál filozófiai problémáival kezdtem foglalkozni. Tíz éven át olvastam róla, töprengtem rajta, aminek meg is lett az eredménye: *Filozófiai metszetek a halálról* címmel egy több mint 500 oldalas monográfiában dolgoztam fel gyakorlatilag a teljes élet- és egzisztenciálfilozófiát. Ebből készült el az akadémiai doktori értekezésem is. De az öcsémet mindez, sajnos, nem támasztotta fel.

A rendszerváltás új lehetőséget hozott abban is, hogy most már mód nyílt olyan művek lefordítására és kiadására, melyek megjelentetése korábban lehetetlen volt. Ennek első eredménye *Az Antikrisztus* volt Nietzschétől (1993), majd ezt követte egy igazán nagy falat: Spengler kétkötetes művének lefordítása (*A Nyugat alkonya*, 1994). Ennek első kötetét már kedves feleségemmel, Juhász Anikóval együtt fordítottam le. Az évek hosszú során nemcsak házas-, hanem szerzőtársak is lettünk, főbb műveink egy részét már jó ideje közösen jegyezzük.

A fordításokban (legtöbbször tartalmas utószóval ellátva) mindig is kultúrmissziót láttam: gazdagítani a korábban oly szegényes magyar nyelvű filozófiai irodalmat. Jöttek is szépen egymás után: Jaspers-, Dilthey-kötetek jelentek meg, később pedig már a szépirodalomba is belekóstoltunk Ernst Jünger híres regényének lefordításával (*Acélzivatárban*, 2014).

Közben a monográfiák is szépen szaporodtak: a történelem végéről, egy XVI. századi spanyol domonkos teológusról, Vitoriáról, Spenglerről, majd a táj filozófiájáról. Időközben két könyvem Spanyolországban is megjelent, szeretett Salamancában.

Jelenleg Schopenhauer kétkötetes fő műve fordításának utómunkálatain dolgozunk, ami az idén jelenik meg, valamint egy XIX. századi spanyol gondolkodó, Donoso Cortés fő művének fordításán, ami 2022-ben lát napvilágot.

Életem során mindig is az idő megszállottja voltam; féltő gonddal vigyáztam rá, nehogy eltékozzoljam. Most, életem alkonyán úgy érzem, hogy nem gazdálkodtam rosszul vele. S majd ha eljön az ideje, nyugodt szívvel állhatok Legfőbb Bírám színe elé: megtettem, ami tőlem tellett.

Csiki Dezső

Dluhopolszky László

karikaturista, grafikus (Budapest, 1951. április 20.)

(1954. augusztus 4., Mohács)

Nagymaméménál nyaraltunk Mohácson, és a kompon igyekeztünk át szüleimmel a Dunán. A túloldalon hívogatóan várt minket a szabadstrand. A kompon – átkelés közben – egy szekér elé fogott ló megbokrosodott. Talán a folyó hullámmásától ijedt meg a fiatal állat. Hangosan felnyerített, és a hátsó lábával nagyot rúgott oldalra. Patkója lerepült, és széleseben közeledett a fejem felé. Ha idősebb és magasabb lettem volna, eltalálja a koponyám. Azt a patkót már nem nevezhetnék „szerencsepatkónak”, ami súlyos sebesülést okoz. De négyévesen anyám szoknyájába kapaszkodtam, és csak a fejem búbját súrolta az elszabadult lópatkó, amely végül a Dunába csapódott! Kár, hogy örökre elnyelték a hullámok, szívesen megtartottam volna emlékeztetőnek.

Így érintett meg a szerencsepatkó.

(1961. február 8., Budapest)

1957-ben apám barátja, a Telefongyárban dolgozó Schwott Lajos bácsi – a Ludas Matyi rajzolója – véleményért írt rólam: „A kisfiú az átlagnál jobban rajzol. Érdemes volna egy rajztanárnak foglalkoznia vele.” Apám hallgatott Lulu bácsira, és beíratott egy rajzszaakkörbe.

De kisfiúként nagy hatással voltak rám a zenészek is. Apám remekül játszott tangóharmonikán. Felmerült, ha

ilyen jó a kézügyességgem, talán a zongorázás is menne.

Az ötödik osztály első félévéhez közeledtünk, amikor apám tett egy ajánlatot:

– Fiam! Ha a félévet kitűnő eredménnyel zárod, veszek neked egy pianínót – mondta.

Már leelőlegezte egy nyugdíjba vonuló öreg zenésznel, csak az eredményemre várt.

Puff neki, kitűnő lettem. Otthon nagy volt az öröm. Apám már indult volna a zongoráért, amikor egy kérésrel fordultam hozzá.

– Édesapám, én inkább rajzoló szeretnék lenni, mint zongorista!

Apám meglepődött, de nem tartotta rossz lehetőségnek, hogy a drága zongora helyett egy nagy méretű spirális rajztömböt vegyen. Annál is inkább, mert 17-18 éves korában ő maga is egészen jól rajzolt.

Mondhatom: szerencsém volt.

(1972. április 21., Budapest, Szófia étterem)

Érettségi után nyomdásztanuló lettem a Kossuth Nyomdában. Ott alapítottam meg tizenkilenc évesen a Fiala Karikaturisták Klubját (FKK). Rövidesen már két vicclapot szerkesztettem. Elsőként a *Van képünk* 1971-ben, majd a *Bakfitty* címűt 1972-ben. Kaján Tibor, a *Tükör* című színes hetilap neves karikaturistája, felfigyelt rám. Teljesen váratlanul ebédre invitált a Szófia étterembe. Beszélgettünk a fiatalok

klubjáról, az 1971-ben, a Divatcsarnok Lotz Termében szervezett kiállításunkról. (Pont 50 éve volt!) Terveimről és arról, hogyan tudnám fejleszteni rajztudásomat. Rákérdezett, hogyan kerültek rajzaim a frankfurti *Pardon* című lapba. Búcsúzásakor Kaján arra kért, hogy adjam meg neki a *Pardon* levélcímét. Minő véletlen, nálam volt a noteszomban...

Akkor is szerencsés voltam.

(1979. június 15., Budapest, Népszava szerkesztősége) Ez év nyarán Kaján Tibortól kértek segítséget a Népszava vezetői. Ki legyen a lap karikaturistája? Kaján Dunait, Jelenszkyt, Tettamantit és engem ajánlott. A beérkezett rajzok zsűrizésekor Gedeon Pál főszerkesztő azt a vezérlőelvet követte: ki tud karikatúraportrét rajzolni? Így merült fel az én nevem. 1979. december 19-én mutattak be a szerkesztőségnek. Tíz évet töltöttem el ennél a 300 000-es példányszámú patinás napilapnál. Ez volt az én újságíró-iskolám. A napi karikatúrák mellett külpolitikát és sporttémákat is rajzoltam.

A szerencse újra mellém szegődött.

(1989. május 25., Budapest) Eötvös János Attila törökbálinti vállalkozó felhívott. Szeretné velem újraindítani a *Szabad Száj* című, 1946-tól 1951-ig működő politikai viccújságot. Miért engem keresett meg? Árkus a Ludas Matyiban nem engedte rajzolóit egy konkurens újsághoz rajzolni. A Népszava mellett a magyar származású Szabó Joe alapította amerikai *Wittyworld* nemzeti szerkesztője voltam. Munkám során megismertem az összes fiatal, pályakezdő magyar rajzolókat. Ősszel beindítottuk az *Új Szabad Száj*at. Szilveszterre 75 000 eladott példányt értünk el. Örültem, hogy barátaimat alkalmazni tudtam a lapnál.

Teljesen új nevek tűntek fel a honi karikatúraművészet egén. Rau Tibor, Békési Joe, Tónió, Tarnóczy Zoltán, Balogh Lajos, Bánó Attila, Szabó László Róbert (Marabu). Örültem, hisz ebben a szerkesztőségben végre teret biztosítottam a fiatal karikaturistáknak. Közben megkaptam a rangos Excellence díjat Tokióban, a *Yomiuri Simbun* napilap versenyén. A díjjal járó érmet a japán nagykövettől vehettem át 1987 tavaszán, a japán nagykövetségen. Rajzom jelent meg az amerikai *International Herald Tribune* napilapban.

Ezt a bálnás rajzomat átvette a *Magyarország* politikai hetilap. Ahogy írták, ilyen még nem volt, hogy egy magyar rajz hazatért.

Nem is tagadhatom, ismét szerencsém volt.

(1990. március 1., Budapest, Blaha Lujza tér) Vágner Ferenc, a Hírlapkiadó vezérigazgatója hívatott.

– Maga az a szemtelen alak, aki azt híreszteli, hogy meg tudná szerkeszteni a *Ludas Matyit*, ha az előző szerkesztőség máshova megy? Mit tud felhozni a mentségére? – szegezte nekem a kérdéseit.

– Én állítottam fel és szerkesztem az *Új Szabad Száj*at. Az év végén elértük a 75 000 eladott példányt. Ebben a táskában van 100 friss kézirat. A nagy mappában pedig lapul 120 eredeti karikatúra, amit a februári bécsi kiállításunkról hoztunk haza – válaszoltam.

Vágner Ferenc egyre jobban mosolygott. Találomra kivett egy Tóniókarikatúrát, éppen azt, amelyen Torgyán József karót vert az ősmagyar földbe. Elképedt.

– Vannak ilyen rajzolóik? Mikor tudna munkába állni? – kérdezte.

– Azonnal, ha a munkámra szükség lenne.

Két hét múlva már a *Ludas Matyi* megbízott főszerkesztője voltam. Néhány hónap elteltével véglegesítettek. Ez a boldog szárnyalás, álmaim megvalósítása csak négy évig tartott.

Jó időben, jó helyen voltam. Ilyen, ha szerencsés az ember.

(2000. szeptember 18., Nagykovácsi, Aqua Étterem) Eddig is televízióztam, hisz Szecskó Tamás tíz éven át közölte rajzaimat a *Tévétükör* című műsorában. Balázs Fecó, a Korál együttes vezetője, régebben a következő ígéretet tette:

– Ha vezethetem a műsor-álmodat, akkor te leszel a rajzolóm.

Minden hónapban főműsoridőben ment, az MTV vasárnapi kínálatában az *Évszakok Balázs Fecóval* című könnyed, éneklős, beszélgetős műsor. Egy-egy részben mindig négy vendég szerepelt. Egy-egy színész, énekes, sportoló és egy regnáló politikus. Három éven át, 24 adásban rajzoltam őket. Egy felvételtől sem hiányoztam.

Hihetetlen, mekkora szerencsém volt.

(2020. július–augusztus, Budapest) Tavasszal értesítettek, hogy számitanak rám júliusban az *Ezüstgerely* sporttémájú művészeti pályázat díjkiosztásán. A Sportmúzeumban karikatúráimmal az „alkalmazott művészet” kategóriában elnyertem a fődíjat, amihez egy aranyozott szobrocska is járt.

Augusztusban érkezett a Köztársasági Elnöki Hivatal levele, miszerint augusztus 20-án a Magyar Érdemrend lovagkeresztjét kapom. Az indoklás szerint: Dluhopolszky László grafikusművész/karikaturista „a magyar karikatúraművészet jeles képviselőjeként, a műfaj fennmaradása és színvonalának megőrzése érdekében végzett öt évtizedes munkája elismeréseként” (Áder János köztársasági elnök).

Most mondják rám, hogy nincs szerencsém!

Lehet, hogy ezekhez nem csak szerencse kellett?

Köszönet édesapámnak, hogy nem erőltette rám a pianínót!

Dluhopolszky László

Bogár László

közgazdász, publicista (Miskolc, 1951. április 22.)

(Töprengések hetven év ürügyén)

Először is nagyon köszönöm a lehetőséget, hogy megoszthatok néhány gondolatot mindarról, amit és ahogyan átéltem az elmúlt hetven év során.

Kicsit mulatságos, hogy hetven év ilyen elképesztő gyorsasággal tud eltelni, és az idő „sebessége” leginkább úgy szembetűnő számomra, hogy az érettségi óta ötvenkét év telt el, és ha

onnan, vagyis 1969-től „visszaszámolok”, akkor ötvenkét évvel azelőtt 1917 volt. Arra pedig pontosan emlékszem, hogy 1969-ben 1917-re mint valami mérhetetlenül távoli történelmi múltra gondoltam, míg most az érettségi, ötvenkét év távolából is, mintha tegnap lett volna.

A lélek „kvantummechanikája” tehát nem a racionális logikával mér, hanem valami olyannal, ami messze túl van a látható és mérhető világ okság-okosság mércéjén. És talán ez számomra az életem egyik leginkább drámai felismerése. Hogy az ember naiv módon úgy véli, hogy a világ oksági láncolatok végtelen hálózata csupán, és hogy kitartó munkával, tanulással ezzel az okság-okosság logikával feltárhatóvá válik a világ minden titka. Most így, az életem utolsó szakaszában kezdem felismerni, hogy az okságok-okosságok ugyan fontos részei a Létezésnek, de csak egyikét jelentik a számtalan és javarészt az ember elől még mindig „eltakart” létszerveződési formáknak.

Mint ahogy Oswald Spengler *A Nyugat alkonya* című műve egyik bevezető sorának üzenetét is inkább csak így, a saját életének alkonyán tudja igazán átélni az ember. Azt írja Spengler ennek a hosszúra nyúlt mondatnak az elején, hogy „annyi világ van, ahány lény a világon”. Ez az emberi létezés talán legmélyebb drámája, amely, mint minden dráma, egyszerre felemelő és letaglózó. Felemelő, hisz azt jelenti, hogy a világot úgy és olyannak előttem nem látta senki más, és biztosak lehetünk benne, hogy utánam sem fogja. De egyben letaglózó is, hisz azt jelenti, hogy be vagyunk zárva ebbe a börtönbe, és sokszor átéljük, hogy még a hozzánk lélekben legközelebb álló emberektől is mintha valami üvegfal választana el, nem tudjuk elmondani, amit átélünk ott legbelül.

Ennek a különös érzésnek egyik legmegrendítőbb átélését 1956-tal kapcsolatban ismerhettem meg. Kisgyerek voltam akkor, de mintha végtelen vilámlámpényben jelenne meg minden, amit akkor átéltem, nem a tudat, hanem az annál sokkal mélyebb és meghatározóbb rétegek „mentették el” ezeket a képeket. „Mentés másképp”, mondhatnám a mai cyberkor nyelvén szólva, és hát igen, mentés, nagyon másképp. 1956 és 1968 között ezek a képek „mély-mentésben” voltak, hisz nem túl sok esély nyílt rá, hogy bármilyen formában előhívjam őket. Biokémikus akartam lenni, ezért nagyon tudatosan készültem az érettségire és a felvételire, ám a sors közbeszólt.

Abban az évben, 1968-ban a világ számos pontján drámai események játszódtak le, és egyre csak azt éreztem, hogy semmi nem az, mint aminek látszik. Ez az érzés, és főként az az indulatos dac, hogy ezt nem hagyhatom annyiban, egy hirtelen fordulattal egészen másfelé fordította a sorsomat: a közgazdasági egyetemre jelentkeztem, és egy év múlva már a Tolbuhin körútról nyíló Dimitrov téri, Marx Károly nevét viselő egyetem padjaiban ültem. Két év múlva pedig az egyetem akadémikus rektoránál szigorlatoztam a szocializmus politikai gazdaságtanából. Nekem az volt az érzésem, nemcsak én szégyelltem magam, hanem a vizsgáztatóm is, hogy ilyen tragikomikusan zavaros, ócska és hamis hatalomideológiát kell komolykodva „tudományként” tételeznünk, de reménykedtem, hogy jönnek majd jobb idők, amikor nem így lesz.

Hát lehet, hogy jönnek majd ilyen idők, de a jelek szerint ez még nagyon messze van. (Amúgy pirulva kell bevallanom, hogy jelesre abszolvtam az imént említett tárgyat.) Rendszerváltozás címén ezen a téren is csak annyi ment végbe, hogy ma egy „másik birodalom” nagyjából ugyanolyan primitív és hazug, bár látványtechnikailag sokkal elegánsabb hatalomideológiáját oktatják „tudományként” a most már nem Marxról elnevezett egyetemen. Harcaimat viszont azért, hogy ezek a szebb és emberségesebb idők eljőjenek, soha nem fogom feladni.

Szerencsésnek mondhatom magam, mert atyai jó barátom, Fekete Gyula már a hetvenes évek végén bevitt a népi írók örökségét valló „asztaltársaságba”. Onnan aztán egyenes út vezetett a lakiteleki sátorig, majd a parlamentbe, 1990 és 2002 között országgyűlési képviselő és két kormányban is államtitkár voltam. Bár a politikával kapcsolatban sikerült minden illúziómat elvesztenem, mégis nagyon tanulságos időszak volt ez. Legfőképpen azt tanultam meg, hogy az egész emberi létezés és benne a magyarság sorsa veszedelmes lejtőn van. E lejtő veszélyességét főként az adja, hogy a lelki, erkölcsi, szellemi talapzat válik egyre roncsoltabbá, és így nehéz elképzelni, mi lehetne az az erő, ami megállíthatna minket ezen a lejtőn.

A hatvanéves Hamvas Béla a *Pathmoszban* visszaemlékszik harmincéves önmagára, amikor elhatározta, elindul visszafelé a történelemben, hogy megkeresse azt a pontot, ahonnan ez a lejtő elkezdődött, és amit ő proton pszeudosznak, vagyis első lét-hamisságnak nevezett el. Mentem vissza a történelemben, írja Hamvas, és már háromezer évvel távolabb jártam, mikor rádöbbsentem, hogy a nyugati ember végzetes lét-hibáját követem el, mert ezt a pontot önmagamon kívül kerestem, pedig ez a pont itt van bennem. És bármilyen fájdalmas ez mindnyájunk számára, nekem személy szerint is persze, és bármilyen nehéz ezzel szembesülni, de ez a pont valóban itt bennünk van. Végtelenül nehéz megszabadulni attól az önfelmentő illúziótól, hogy én jó vagyok, „csak” a világ rossz, így aztán csak meg kell várnom, amíg a világ „megjavul”, és utána minden jóra fordul. A világ mindig a mi tükörképünk, pontosan azt mutatja, amilyenek valójában vagyunk, és lételméleti képtelenség, hogy egy „rossz világban” mi „jó” lehetünk. Így aztán életem alkonyán igyekszem ebből okulva a szerint a keleti bölcsesség szerint berendezni az életem, amely azt üzeni, hogy ha változást akarsz, a változás légy te magad.

Sinkó István

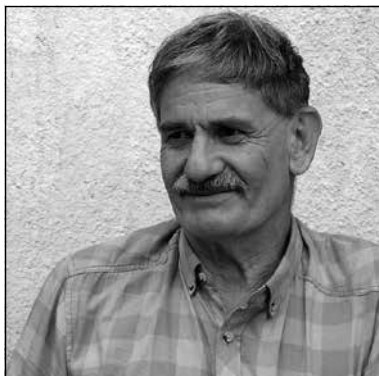
képzőművész, művésztanár, művészeti író (Budapest, 1951. április 22.)

(Amor fati) Nietzsche gondolata a sors elviselésére utal, én úgy fogalmaznám meg – a latin eredeti értelmére szerint –, hogy szeresd a sorsodat. Igen én kiegyezem, sőt szeretettel gondolok sorsom eddigi alakulására.

Egy szép kerek családba születtem.

Apám képzőművész (alkalmazott grafikus, festő), anyám zenész (az MRTV szimfonikus zenekarában volt hegedűs), féltestvérem (a továbbiakban: bátyám) kiváló tanuló volt, épp akkor fejezte be az általános iskolát.

Ez a szép idill 1956-ban szakadt meg, amikor bátyám, Bécsben élő apja hívására, maga mögött hagyta az orvosi egyetem első évfolyamát, és Bécsbe, majd később onnan Brüsszelbe távozott. (Ő hatalmas tudományos karriert futott be, több akadémiának – így a Magyar Tudományos Akadémiának is – tagja lett, a belga király egyik orvos tanácsadója, kutató, intézetvezető. Hat éve halt meg egy banális kórházi fertőzésben.) Gyermekkorom azért ennek ellenére is szép és harmonikus volt. Művésztelepek (Nagymaros, Zsenynye) töltötték ki szünidőimet, ezekre a helyekre jártunk, apám ott festett, én meg vele. Egyértelmű volt a szakmai irány (bár csellózni is tanultam). Apám váratlan és korai halála (1967) után anyámmal küzdöttünk ketten az én sikeres továbbtanulásomért. A Képző- és Iparművészeti Szakiskola festő szakán végeztem,

majd a szegedi Juhász Gyula tanárképző földrajz-rajz szakán diplomáztam. A magam számára is váratlanul kezdett érdekelni az amúgy nem tervezett rajztanári pálya, melyet végül 45 éven keresztül gyakoroltam örömmel és sok-sok sikerrel.

Talán épp ez a kettősség – a képzőművészet és művészetpedagógia együttélése (no meg az újra elkezdett és kis alternatív zenekarban, a Miami Artban űzött zenélés-csellózás) – az, ami az én harmóniára törekvésemet segítette. A pedagógia sok-sok örömet, elismerést, sikert és feladatokat hozta. Két általános iskolában voltam rajztanár: 26 évig a XII. kerületi Kós Károly Ének-zenei Általános Iskolában, majd 8 évig a II. ker.-i Áldás Utcai Általános iskolában. 2009-től 2020-ig visszatértem alma materembe, a képzőgimibe (Kisképző, Képző- és Iparművészeti Szakgimnázium), s ott rajztanár, illetve a festő szak szakosztályvezetője voltam nyugdíjazásomig. Gyönyörű 14 év (mert már 2006-tól óraadó voltam ott). Közben még művésztanári diplomát is szereztem a Képzőművészeti Egyetemen. Gyerek- és felnőttzakköröket, nyári táborokat vezettem szinte az országban, vezetője voltam a Szabados Árpád által alapított GYIK Műhelynek tanárként és művészeti vezetőként is. Tanítottam az ELTE-n múzeumpedagógiát, könyveim, cikkeim jelentek meg ebben a témakör-

ben. Néhány szép díjat, elismerést, kitüntetést kaptam – így többek között 1997-ben a Parlamentben Göncz Árpádtól vehettem át a Magyar Köztársaság kiskeresztjét (polgári fokozat).

Nagyszerű kollégákkal, remek tanárokkal, művészekkel együtt éltem meg ezeket az évtizedeket. Közben 1978-tól a Fiatal Képzőművészek Stúdiójának tagja, később vezetőségi tagja is lettem, rengeteg hazai és külföldi csoportos és egyéni kiállításon szerepeltem. Jártam az USA-ban, Kanadában, Belgiumban, ahol egyéni vagy kiscsoportos kiállításokon vettem részt, végigutaztam Európát, előbb motorral (és első feleségemmel), majd, súlyos motorbalesetem után, már inkább az autó-, vonat-verzió volt az utazások járműve.

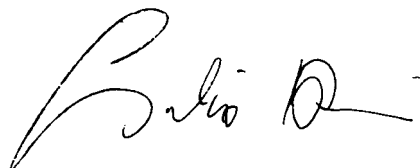
Második házasságom két gyermekkel ajándékozott meg, nejem, Faragó Livia angol nyelvtanár, iskolaigazgató. Gyerekeim már felnőttek, lányomnak már pici lánya van (nekünk ő a csudálatos Rozi unoka).

E mozgalmas és izgalmas 70 évnek annyi váratlan és szép eseménye volt s van, hogy kénytelen-kelletlen nekifogtam egy nagyobb szabású önéletrírásnak, ennek a szép feladatnak szentelem időm egy részét most, nyugdíjasként. Persze a kiállítások (az eddigi 42 egyéni mellé talán ez évben még három hozzájön) okán is festek, no meg mintegy harmincéves művészeti írói munkásságomat sem hagytam abba: az Új Művészet belső munkatársa, a Műértő rendszeres szerzője és az Élet és Irodalom képzőművészeti kritikusa vagyok.

Így és ennyire teljes az életem, sorsomat elfogadom, megbecsülöm. Aki pályafutásomról, művészeti, pedagógiai és művészeti írói, valamint zenei

munkásságomról részletesebben kíván tájékozódni, kérem, hogy keresse fel honlapomat: www.sinkoistvan.hu

(Post scriptum) Feleségem, miután elolvasta mindazt, amit itt magamról írtam, azt kifogásolta, hogy aki ennek alapján akar megismerni, az egy folyamatosan dolgozó, sokfelé nyitott és teljesítményorientált alkotó pályaképét látja ugyan, de nem jelennek meg az érzelmek, a különböző hatások, azaz az ember a sorok között. Lehet. Nehéz azonban az események mögött – hacsak nem életrajzi regényt ír a szerző – a belső változásokat, rezdüléseket, a hittelt, a világgal való küzdelemet és együttélést megfogalmazni. Sosem vágytam vezető szerepre, sokat küzdöttem és küzdök mind a mai napig a hittelt, vallással, a politikába nagyon minimálisan és csak igen rövid ideig – a rendszerváltás körül – ártottam bele magam. Akik jobban ismernek, áthidaló, kapcsolatépítő embernek gondolnak, talán néhányan kicsit opportunistának is, mert hevesebb fiatal korszakom után inkább a megbékélést, mint a konfrontációt képviselem. Jó-e ez, vagy sem, döntse el az, aki ismer vagy meg akar ismerni. A korszakot azonban, amelyben élek/élünk, mind szellemi, mind politikai értelemben kritikusan szemlélem, a jót és hasznosat (nem csak a magamnak jót és hasznosat) elismerem, de a morális hiátusokat nehezen viselem. Hát így tudnám valamelyest árnyalni a képet – hogy sikerült-e, döntse el az olvasó.

Bognár Antal

író, szerkesztő, műfordító

(Nagyfény, Stari Žednik, Jugoszlávia – ma: Szerbia, 1951. április 24.)

Pillanatfelvétel
2021. április 24-én,
hátterben a Tábor-heggyel
(Bognár Eszter felvétele)

(Egy életem) A sok betegeskedés készítetett korai, mohó betűfalásra. Az írással, kamasznaplók után, túlérzékenységem jegyzett el. A hajlam a belegondolásra, milyen törekeny az ittlét, milyen veszendő. Majd menlevélnek gondoltam. Aztán meg: el a komisz világból, melyben oly sután mozogtam! Terápiának is kellett. És dacos mentsvár lett az életrajzot kitakaró munkarajzhoz.

Eszmélkedésem a guritónál... Miről is szólhat *ennyi* hallgatás?

Apai ágon a kiűzetés a Riegerek hadikölcsönön elúszott zentai sarokházából Csantavérre. A nagytermészetű „Mengyi” családfő mellett a legényfiú után négy lánygyerek préda (a Berger vőnek elúszik a malma); a legkisebb, gyámoltalan fiú lesz majd az apám. Mikor szófiai hadifogságából kiváltják, számlaleolvasó segédnek és szárazdadának magával viszi a visszatért Csíkba villanszerelő sógora, a Zimonyban világra jött csenevész kislia mellé (a Cséplők vándorlása majd Óbecsén, Torzsán, Zágrábon át egészen a

már horváltá lett Isztriába vezet). Már az oroszok bejövetele után, nagy szerencsével szönik haza, vissza Bácskába; nem leli helyét. (Később egyszer a palicsi nagyterazon összeverődő retyerutya hamvába holt nekibuzdulása egy simlisen elhappolt mesés örökségért német földön...)

Anyai ágon Fodor dédapám kétszer is megjárja Doberdót, szava örökre elapad, a Tiszának megy. A négy itt hagyott lányunoka szétszéled Kanadát járt, üres zsebbel a nádfedél alá hazavetődő, írástudatlanként is ízes szavú Acsai öregapám iszákossága elől: egy, tót legényhez Bajsára, egy, honi baka mellé Magyarbánhegyesre, egy, a zöldhatáron át Ecserre (ahol egy felvidéki áttránszporálthoz csapódik). A legkisebbikre – ő vajódik majd velem Szent György-napig hetvenkét óra hosszát – hús tyúktojásért fél évet szabnak ki feketezésért, Topolyánál, Jancsipusztán tölti le. (Anyám még, Szabadkán, ahol iskolaszolga, mikor Jugóban már szegény a szegénység, falun kezdik elbontani a kemencéket és unt tapétát cserél a gyári munkás is, hazahordja nekünk az iskolából a konyhai uzsonnamaradékot – s ez oly röstellini való...)

Átok ült szerb és magyar oldalról is a zentai Szlávnityokon, akiknek Csantavérről Nagyfényre (később majd, Palicshoz félúton, Radanovacra) húzódó szabómester sarja (Apó) jóvoltából találkozik össze a kötélkordonos büntetőtelepi rablátogatáson a kétágú varkocsba font hajú, pöttöm moholi lánnyal az oda unszolt jámbor öreglegény, Anti. Ilonkát („Ilonyt”) tulajdonképpen rabtársa,

egy – túl a visszaállt határon, Szegeden meghalt diák fiát, Imrét gyászoló – csantavéri asszony, a szabómester húga kommandálja. Vagyis eszerint őbenne képlik fel legeslegelőször picurka létesélye „valakiségemnek”. (Meg még előbb az orosz tisztben, aki Lázárfalván leintette a faluba beporoszkáló szovjet lovas előőrset, amikor az, bujkáló német katonának véelve apámat, fegyvert szegezve rájuk a ház falához felsorakoztatta a házbelieket...) De miért pont „éntelenségemé”? Nem lehetne más helyettem...?

Miután a guritónál a gyepes zsákcútat (melynek közepén nagy zuhék után gyufaskatulya csónakokat lehetett eregetni) a bolgárkertben át megnyitják, később egy időre ide, a kapu elé terelődik még az E5-ös belgrád–budapesti nemzetközi út kamionforgalma is. De mindjárt az elején megvadult lovak rontanak rajta végig, a szekérről szanaszét repül rakománya, az új bútor. Majd '56-ban a magyar határra vonuló tankok oszlopa túrja fel éjnek idején – pipiskedek az ablaknál, felpattan a szemem, úgy bámulom a megnyitott spalettán, lázbetegem. Nekünk, gyerekeknek a lecsípett újságpapírba fogva szétrnyomott lepkefejek sötétlila foltja súgja meg a végzést: háború lesz. Apám tartalékos a tüzérlaktanyában. A homokrakás terepén (szélében elvermelve a levesbe való sárgarépa) üvegfiola játék katonáim hevernek. Belsejükben hajnali gyöngypára. Talán tényleg éltek egy picit.

(Buksiságom) Nemcsak megszületni vonakodtam három napon át, megmaradnom is gyötrelmem volt. Szamárköhögés, bárányhimlő, mumpsz, kanyaró, mandulagyulladás, kórságra kórság... Negyvenfokos láz. Hatévesen íratnak iskolába, de a sok mulasztás miatt osztályt kellene ismételnem. Apó, imádott bácsikám a betegágyamba, a dunyhára elém tett Buksi első számával lep meg. Az újvidéki Forumban nyomtatott jugoszláviai Kekec gyermekhetilap magyar (az „örökbéseknek” szánt) mutációja „a 7–77 éves fiatalok lapja” volt, útleírásokkal, fejtörőkkel, nagy emberek (feltalálók, felfedezők, fegyverforgatók) életrajzaival, nyugati folytatásos képregényekkel. („Közben...” – ez a szóbuborék, a fordított deus ex machina megbabonázott. A lesipárhuzamosság. Nem lehet egyszerre mindent látni, mindenhol lenni. Hol vagy, hol nem vagy... Itt is vagy, ott is vagy, itt sem vagy, ott sem vagy, te is vagy, te sem vagy.) Távoli világok, a történelem legendái, mindenható tudomány. Mesés való. Talán csak ezért tudtam mégis megalkudni az étellel (Schopenhauerről, egyelőre, visszapattanva...). Légy jóra való. Igyekvő és szolgálatkész. Akinek a szíve megdobban, ha megsimogatják a buksiját, amikor bebiflázott szerb szöveget szaval. Vagy Petőfitől, hogy *Egy gondolat bánt engemet*. Szentül hittem, hogy minden tudás a gyarapodást és a jót szolgálja, minden erény messze világít, mint Vernénél és Jókainál. És Nyilas Misivel együtt, hogy a lányoknál is az elmésség a virtus, a kulcs. Buksinak termettem, buksi lettem.

Buksi voltam, nem kekec.

(Ómen) Szülőházam áll még, nem úgy, mint kortárstalan sorstársamé/portársamé, az anyám korú Fehér Ferencé (1928–1989), aki pont valahol arafelé látta meg a napvilágot a tanyavilágban, a juhszállón, és verselte meg a „kis királyfi” (nád)kunyhóját. Bölcső és bagoly?! Vagy csak random széria épp a B betűsöke a sorsvonalad sztroboszkópján innen, Budapestről? Bognár és Buksi... A „röka koma”, Hornyik Miklós (1941–2012) Képes Ifjében (apja, János

fordításában Ivan Belisev meséje az elkódorgó, majd hazataláló önfejtő kiscicáról!) Domi tréfás szavával olykor: „Bogić Bogičević” volt a nevem. Akikre szintén felnéztél, s ugyanúgy nemigen tudtak/tudnak velük mit kezdeni: Brasnyó István (1943–2009), a próza sík vidéki vadevezőse, meg Böndör Pál komád és „örökhatbés” kor(ty)társad (1947–2019), a „cet torkán akadt költőfalat”. Mikor felvitte az isten a dolgod, Bányai János (1939–2016), Bori Imre (1929–2004), Bordás Győző – nemde egy levegőt szívtál velük a Forum Kiadóban. Vagy még előbb Bozsóki Ernő deszkfőnökkel is, nyombélfekély-rizikós kórházi Tito-hír-lesen ’80-ban a Magyar Szóban. Kihez volt még b-sek közül valami közöd? Bodrits István (1910–1978), akinek továbbbrontott Benedek Elek-meséit (*Túl az óperencián*) kisklapecként elrongyoltad (s megadatott szerkesztőként helyreállítanod!). Bosnyák István (1940–2009), a Sinkó-guru, akinél az Ómagyar Mária-siralom volt az (in)struktorászott vizsgatételed. Vagy akiktől eszméletes-sympós-forumos szerkesztőként sokat vártál: Benedek Mária a Balassi-kardos Tari István oldalbordája lett. Beretka Ferenc, Bata János tanügyérnek állt (ide P. Nagy István exkollégád is beférne dél-bánátisága, bukovinai gyökerei okán, még nem szonokizáltan). A B oldalról a ’96-os Budai Gábor-díjas Brickner Balázs delete gombot nyomott magára... Egyszer zsúriztél Becsén Bozsikkal/Balázssal (minden erecskéje a prózának errefelé titkon Csantavér tájáról ered – Dudást is beleértve persze –, elvégre ez a világ közepe, egyformán messze van tőle Belgrád, Budapest, Bécs, Bratislava, Brno, Bukarest, Brassó, Berlin!), és Beszédes (a „dumás”) kétszer is benézett egy-egy zentai bemutatódra... Benes József (1930–2017) megtisztelt grafikáival a *Még beszél* könyvedhez, Bodrog Miklós (1929–2009), Borbély János (1933–2014), S. Benedek András (1947–2009), Hules Béla (1926–2002), Bágyoni Szabó István a bizalmával, Burány Béla (1931–2008) bevizsgált neked egy sürgős pisimintát... Innen-onnan: a két Bicskei (Fufu direktor és Bütyök), Borbély (a versismeretlenes), Bada és fiai, Benedikty, Botlik, Bajtai (Barangó), Buza, Brém-Nagy (a nagyításos), Bertalan, Basa (a toldalagis), meg kollégáid (É.-től E.-ig) a hírárhínárban, Balázs (kettő is, az egyik Frankánál, a másik Babucsnál), Balog (Stefkánál), meg Balogh Á. a Tisza-síratáson. És a bibliotéka: birkóztál Balzaccal, bújtad Borgest (őskonzervatívok!), Butor, Bergmann, Békássy... Szerzett kincs a Bulgakov-filmből a szekrény tetején, a gombos harmonika, Bús Balázs (ex)bürgermeister (a kiscelli könyved támogatója). Fordítani ki mástól fordítottál, mint Басара/Basara (vagyis „Böszörményi”) Svetislav, meg Великић/Velikić Dragan. Búslakodó babérbokor (Hegyi) Botos Attilától (baleveshez), babér-level Batári Gábertől (*Mesés éveink* könyvemért, a homlokomra). Babáid (7-től 77-ig), B. E.-től B. É.-ig („Bauertől” „Bauerig”)...

Leleplezöttél... A fele is elég, nemde, a delikvensnek e halmazatból egy B-listához.

(És ez csak egy volt a betűk közt.)

(Határvövek) Két fordulópont rajzolódik ki, amikortól (nyelvi „bravúrok” után) Őírósa gyanítani kezdte: komoly tét, a vigasz lélekváltása nélkül semmi az írás. Hála érte sógorának, Virág István esztergályosnak (kerek negyven éve kivándorolt Ausztráliába). Pisti vette hírét egy elárvult fénykép- és irathagyatéknak Futakon. Kafka Anna kimentett bevásárlófüzetei mellett a Choitek-uradalom pár okmánya és az a perirat is így jutott a kezembe, amelyből

megszületett a novella a rezsimeken át, halálos ágyáig békétlen gazdatisztról, akit csak az együttes olvasói rá gondolás fohásza válthat meg keserveitől. És sógorom jóvoltából világosodott meg előttem az is, amikor a fúrógépet (általa adtam a fejemet először, kiutáltan, magamat megemberelve, bútorbarkácsolással, a visszatanulásra valami gyakorlatias jártasságba, amikor, két jóhiszemű teremtés, zsák a foltjával, nagy naivan berendezkedni akartunk a tudjuk, milyen világba), a Black & Deckert okításomra szétszerelte. Jóságos ég, de hiszen a precíz gépezetek alkatrészei nem nulla tűréshatárú égi mechanikával szuperálnak, ahogy én képzeltem oktondi módon! Hanem bizony, a kirelejumát, vastag zsírpárnában úszva... Miután negyvenéves fővel (sosem volt talpraesettséget mozgósítva) hazát cseréltünk, ennek belátásáról írtam levelet néhai barátomnak, Jókának, Podolszki Józsefnek (1946–1986), akinek töprenkedésén, „kellhet-e vers Lajosnak Temerinből?”, oly sokáig fennakadtam.

Magamnál tovább mégsem jutottam?

Az élet? Rossz tréfa. A tizenhét évesnek unalom, vegetálás. Még ennyi el-telt, és a világ a feje tetejére állt, ahogyan az üstökös hírnökölte. Mára pedig a tetőző antropocén korban az ember alkotta tárgyi világ már többet nyom a teremtettnél! Hangosabb lesz benne immár turbinák és hajszárítók kerepelése, mint a felsíró csecsemők egybefűződő cérnahangja korokon át?

A világ sorsa... Ez izgat a legjobban? Madách és H. G. Wells, Konrad Lorenz. Könyvek. Más csak él.

Egy verejtékes nyár (katonaviselten és új házasként) Mórival '77-ben a temerini telken, városiból vidékivé vedlő Böndör barátunk készházának alapozásán (melyet majd szlovén cég bosnyák munkásai montázsolnak). Erősen hinni lehet benne ebben az életkorban, hogy ha azt mondják, ez itt a földdarab, a jövődhöz körüláshatod, körülkerítheted, lakodat rajta felfalazhatod, az ember gyereke – mit nekem balsejtelem, nihil, halál fullánkja! – pusztá kézzel nekilát, és megcsinálja. Csak egy kuckót keres magának. Ahol elférni, háborítatlanul.

Megkergült iránytűk. Rühellett korparancs(ok) egy ügyis bábjátékban. Stafétafrász. Viszolygás minden létezőtől – kíméletlen bírálatától nemkülönben. És a kísértéstől is a menetelésre az intézményeken át. Mi nem akarjuk megváltani a világot, hajtogatta nemes elszántsággal Danyi Magdi (1950–2012). Szent irkafirka, sárpöttyös patyolat... Nincs feladat? Te vagy a feladat! Derék dolog azért az önkiteljesítés is... (Rossz érzéssel, hogy tényleg csak köldöknézés.) Építkezni – a magunk módján? Homokra, hegyomlásban... A válság... Vagy csak elcsesztük az igazodást.

(Összhangzat) Alexa Károly tépelődik fölötte egy sort, hogy a magyar irodalom ötágú sípjából a miénk valahogy rekedten szól. Hiányérzete Domokos Mátyás elejtett kifogásával cseng egybe, miszerint az irodalomban sajátos hangunk nem igazán kitapintható.

Tamási Áron Ábele persze összetéveszthetetlen. De góbéból is kettő van: a vonaton fogat húzó szélhámos segédje is ő, meg az is, aki Amerikában minduntalan a sor végén találja magát.

Nálunk pedig aztán az egyenesség is tényleg csak görbe lehet. Darabos. Kezdetleges. Vesszük magunknak a szabadságot az igénytelenségre. A kedélyességünk Magyarzó Pistiké-s. Se nem édeskés, se nem fanyar, hanem mind a kettő. És

valamiért állandóan muszáj lekopognunk valamit. Fene tudja, a rajtunk ülő fátum, vagy pedig az élelmesség mondatja velünk a bölcsesség arany szabályát: valahogy mindig lesz, mert úgy még sosem volt, hogy sehogya se lett volna. Döglött mondatok. Kintpuas (Varga Zoltán, 1936–2000) és a *Kormányeltörésben* (Domonkos István) dadogása. Félrebeszélünk és/vagy filozofálunk. (De lehet, hogy csak imitáljuk?) Amihez persze az *árvacsáthos* palicsi Krúdy, Tolnai Ottó ért a legjobban.

A mi emberünk mindig kilóg a sorból. Honnan szalajtották? Talán az a baj vele, hogy kicsit buksi, kicsit kekec? Vagy épp, hogy nagyon buksi, nagyon kekec? Avagy hogy mégiscsak nagyon kicsit buksi vagy nagyon kicsit kekec? Illetve, hogy mégis kicsit nagyon buksi vagy kicsit nagyon kekec? Egyszóval nem komplett. Kiszámíthatatlanok és beszámíthatatlanok. Lehetetlen emberek. (Amilyenek még Balázs Béla látta őket.)

Megérnem aligha adatik 70 után 77 évesen sem, hogy egyszer mégiscsak kiforrhat összetéveszthetetlen epikai figuráink tipológiája. Abban a, mondjuk, Üрге Palitól a Fatökü Dulicson át Kovács Istenkéig (vagyis Barlogig, és tovább) ívelő keretben – taláломra szemezve – nyilván olyanok kapnak majd helyet, mint Kekez Tuna és Gerard, a bánatos bohóc, Gallai István és Szikofanta, Csömöre és Wilhelm, Pusztai Péter és Bóka Imre, Skatulya Mihály és Mákszem, Ezekiel, Tari István történetmondói és Juhász Erzsébet meg Sándor Zoltán, Kontra Ferenc meg Majoros Sándor alteregói (vagy Szirmai, Majtényi, Lévy, Major, Burány, Deák, Kopeczky és mások nem egy faramuci árnyalakja). Reményem szerint jut majd (képzeletbeli) hely közöttük az én Joachim Kirschmülleremtől, P. J.-imtől és Jákó Bélámtól övezettek, a kis Prikidánovics, Sárosi (Sörös) Imre, Mengyi Bandi, Kmetz Jónás sorából valaki(k)nek.

Még ha nem is lesz komplett a kép. Jámbor, ütődött, esendő emberkéké nagyobb, épebb periódusos rendszerek valamelyikének „kukutyini” excellenzójában. Mert már letűnt világban ködszamaragolnak.

(Meditáció) Hátha nem is a B, hanem a G betű a megoldó violinkulcs a kottán pályám emlékezetében, addig kellene visszakeresnem (előremennem?)! Ha nem kérdi meg Gellér Nelli (1940–2019), magyartanárnőm a szakközépiskolában, írogat-e valaki a reménybeli elektrotechnikusok közül, mire megszeppenten, mint akit rajtakapnak, jelentkeztem; ha nem juttat tovább '68-ban (gimiseket megelőzve!) a szabadkai körzeti válogatóról a zsűrizésre kiküldött bölcsészhallgató, Gubás Ágota az óbecsei diákvetélkedő döntőjébe (melyet meg is nyerek majd); ha nem toboroz Szabadkán csitrikből és sihederekből irodalmi kört Garai László, hogy a „vasas” Kovács Nándorral elültetődjön a fejünkben a különbözőzeti vizsga gondolata, nyilván elnyel a „drótos” szakma. (Ameddig nem adódik más trambulín, és mersz is hozzá?) Olvasóként tán eljutok úgy is Kolozsvári Grandpierre Emiltől Gobby Fehér Gyuláig és Gion Nándorig (1941–2002)... Ma pedig, azon veszem észre magam, már mindenre csak somolygok a bajuszom alatt, magam is örökké morcosan és harapósan, mint ősz barátom, Gulyás József (1937–2014) tette, a nehéz ember (a ludaspusztai Ady-hívő és megveszekedett leninista): ha tudnák, ki vagyok én, mit érek...

Vajon mire vittem volna, ha apám nem bátorodik neki '55-ben, hogy anyám noszogatására a nagyfényi malomból (ahol egy gerenda kis híján agyonütötte, mint Jókai karácsonyi történetében a hajókötel a szófogadó koldusgyermekét,

akinek az anyja más keze-lába, mosónő, és aki nem tudta, hogy ha valaki „a mai világban akar valamit kapni, annak ki kell nyitni a száját”) bekéresse magát a főmolnárnál a (hadi kárpótlásosnak emlegetett) szabadkai Fidelinkába. Ha nem sikerül keservesen megkapaszkodnunk a vert falú fél házban, Szabadka szélén, a Rajnec-faluban, a Szand-pálya mögött, a Sever gyárnál, ahonnan úgy kell „bemenni” a városba.

Merthogy így majd magyar általánosba írathatnak. Amire még tanyasi rokonaink is csóválták a fejüket: minek megnehezíteni a gyerek boldogulását!

Buksi helyett Kekec?

(Záradék) Ötvenedik érettségi találkozó, vendégként osztálytársam, Balkó-Mácsai Gyula kertjében. Kiszolgált műszaki létére növényekkel bíbelődik (oly nagy odaadással, mint élheterlen szlovák-magyar keresztapám, Mráz József bajlódott egykor Bajsán a dédelgetett jószágaival, amire mindig ráfizetett).

Ha valami, ez boldogító foglalatosság. El lehet tenni vele. Mert a növények nem beszélnek. Nem hozzák zavarba az ember gyerekeit. Csak futtatják (hagyják futni) konok életprogramjukat. (Lángtenger, jégkorszak is hagy belőlük magnak valót!) Hajtásaik átfurakodnak a földből a zörgő levélen, rügyeik kipattannak az ágon a fényre (e készüllet nem titok a művelet eltűróje előtt sem). Egy erdő minden lakója egymásból és egymásnak él. (Az erdőt járta a Radanovac közeli, magyar határszélén, mint a hazájában egykor az olaszon át is, Semeja Valentin, szlovén nagybácsim, a katonazenész, dohánycsempész, veterán és nyúltenyésztő...) Fűvek, fák növogetnek csendben – arra az egyetlenegy, avagy épp hétszázhetvenhét nyarukra. Még csak nem is dörgölöznek a gazdájukhoz háziállatok módjára. Nem nekünk teszik, hanem az égnek. Lehet őket némán nézni. Mint egy kamalduli vagy egy csendfarigcsáló kínai teszi. Az álltában röpködő. A tudatlan tudó. Aki nem bánja, ha senki se látja, senki se érti a motyogását.

No persze, mondhatnók, a csíra (élni) akarása nem itt kezdődik, hanem jóval korábbi válaszüton... Amikor időtlen benti otthonosságából, a nagy ismeretlen falához lapulva – melyről éppúgy nem tudható, mit tartogat neki túlnan, mint ahogy a végső tartomány ködfüggönyéről, ha majd felszáll – nagy ijedten nekiveselkedik (korántsem készen, mert mire is?), és szétfeszíti önnön óvo maghéjburkát.

Aztán rámeleg az élet, hogy kitettségekben tartós kérget eszkábáljon maga köré, elégséges szavatosságnak abban, ami leselkedik az ember gyerekére.

Itt (hogy, hogy nem, épp a 69. oldalon!) búcsút is vesz az önvallomás-sorozat kiötlője, akinek koncepciója és adatgyűjtése alapján évről évre tisztas évjáratú társaságot készítettünk szóra folyóiratunkban kit-kit élete/életei, pályája fordulóiról, Szondi György áldozatos szervezésével. Immár jubilánssá lépvén elő magam is, e jogcímen, mea culpa, jócskán túl is léptem a magam szabta korlátot. → (Utószó a 184. oldalon)

Kukorelly Endre

író, költő (Budapest, 1951. április 26.)

(Elszámolás)

Elszámolsz hetvenig. Sokáig tart. Főleg, ha lassan számolsz. Mi volt, miként volt, kínos ilyesmikről beszámolni. A lehető legdurvábban létezett a bolsevizmus. Mély családi érzéshalmozás, kimerítő majomszeretet, nem bírtam itt hagyni másféle létezőkért ezt a létezőt. Kár. Lelécelhettem volna. Le kellett volna lécelni. Nyelv, haza, anyám, a testvérem, apám, nagyapám, mit tudom én, miért nem. Haller Lacival utaztunk néhányszor Nyugat-Európában, és nyolc *alkalommal* – ezen most elcsodálkozom – a Szovjetunióban. Alkalmam volt stb. Moszkva

és Leningrád, Kijev és Tartu, legtöbbször Szuhumiban (Grúzia/Abházia), végig a Fekete-tengeren Odesszától Szocsin és Jaltán át Batumiig. Soroljam? Tbiliszi és Jereván, Taskent–Szamarkand–Bokhara–Khíva. Na jó, nem sorolom. Két év sorkatonaság, Petőfi laktanya, 7015 Önálló Őr- és Díszezred. 4 évig fociztam a Fradi-kölyökben. 29 magyar, 18 idegen nyelvű könyv. 1997-ben összehoztam az írói futballválogatottat, egy Die nevű francia kisvárosban rendezett irodalmi találkozón volt az első meccs:

Esterházy, Zeke, Farkas, Garaczi, Jevgenyij Popov, Viktor Jerofejev. 1999 decembere és 2003 márciusa között elnöke voltam a Szépirók Társaságának. 2001-ben megszerveztük a Szépirók Díját. 2015-ben a Nyugodt Szív a Lakhatásért Alapítványt. 2018-ban a Baumgarten-emlékdíjat gondozó Gyümölcsöskert Irodalmi Egyesületet. 2010. április 11-től 2012. október 1-ig a Lehet Más a Politika parlamenti képviselője voltam. Katonaság után kocsikísérő, díszletmunkás, ács segédmunkás. Kézirattáros a Láng Gépgyárban. Kézirattáros a Petőfi Irodalmi Múzeumban. 1995-től egy évig

Berlin, DAAD-ösztöndíjjal. 1992 óta tartok kreatívíráskurzusokat – először a Képzőművészeti Főiskola intermédiatanszékén. Kaptam irodalmi díjakat. Osztálytársam volt Cserepes Károly és Éry-Kovács András, csoporttársam Bächer Iván, Fekete László, Ittész Nóra, Katona Zsuzsa, Rainer M. János, Zeke Gyula. Részt vettem 1982-től a Bölcsészkar Jelenlét című folyóirata szerkesztésében Petőcz Andrással. Dolgoztam az OSZK Új Könyvek című periodikájának szerkesztőségében Lakatos Andrással és Vajda Kornéllal egy szobában. Cigiztek. Abody Béla

Négy Évszakjánál, ahová Czákó Gábor hívott. Az 1989-ben indult Magyar Napló szerkesztőségében, ahová Kulin Ferenc hívott. 1990-től négy évig a Magyar Narancsnál, ahová Bojár Iván András hívott. 1985-től Nemes Nagy Ágnes és Lengyel Balázs fölkérésére az Újhold-évkönyvek, 1990-től Karádi Éva hívására a Lettre Internationale szerkesztőségében. Turczi István Parnasszusánál, az Irodalmi Jelennél Szőcs Gézával, Mészáros Sándor és Szigeti László felkérésére a Kalligramnál. 1983-ban Abody Ritával, Garaczi Lászlóval, Hekerle Lászlóval, Németh Gáborral

és Pál Ferencsel alapítottuk a Rainer Maria Társaságot, egy évvel később sokadmagammal az Astoriában az Örley Kört. Az alakuló ülésen apámról beszélgettem Ottlikkal. A Fiala Művészek Klubjában és a Vigadóban folyóiratesteket szerveztem. A József Attila Kör vezetőségi tagjaként megírtam A Lap című periodika koncepcióját: a négy párhuzamosan működő, irányzatos lap közül A '84-es kijárat szerkesztője voltam. Kreatív írás és kortárs magyar irodalom kurzusokat tartottam Szegeden, N. Horváth Béla hívására Szekszárdon,

Pankucsi Márta hívására Miskolcon, Földényi F. László, később Bagossy László hívására az SZFE-n. Beszéltem Erdély Miklós temetésén, 1986 nyarán. Élnek még ezek című darabomat Máté Gábor rendezésében játszotta a Katona. Négy könyvemet a Magvető, kilencet a Jelenkor, kettőt a Libri, tízet a Kalligram adta ki. Három könyv jelent meg (Farkas Zsolté, András Sándoré és Harkai Vass Éváié) a könyveimről. Tizenhat évig voltam Mészöly Miklós telekszomszédja Kisoroszipan. Szondy utca, Szentistvántelep.

Kukhonnelly Enőné

Nádorfi Lajos

operatőr (Balatonboglár, 1951. április 30.)

1970-ben kerültem a Magyar Televízióba, ami nagy változást hozott az életembe. Önmagában a televíziós műsorok készítésének folyamata is nagy élmény volt, de a találkozások, amik létrejöhettek ezek kapcsán, hozták igazán a ráébredést, rácsodálkozást a világra.

1974-ben kaptam a feladatot, hogy Tamkó Sirató Károllyal készítsünk riportot. Akkor még úgy tudtam, hogy egy remek gyermekverseket író költőről van szó. Aztán kiderült, hogy egy komoly tudós, filozófus, aki már 1936-ban Párizsban francia nyelven megírta az Einstein–Minkowski-féle téridőelmélet alapján a *Dimenzionista manifesztumot*. A világ akkori legismertebb képzőművészei csatlakoztak hozzá. Többek közt Marcel Duchamp, Vaszilij Kandinszkij, Moholy-Nagy László, Joan Miró stb. Én ekkor találkoztam először azzal a fogalommal, hogy dimenzió, de nem tudtam elképzelni sem, hogy mi az.

Károly bácsi elmagyarázta, hogy a különböző művészeti ágak hagyományos kifejezőeszközei nem alkalmasak a kozmikus gondolatok, a végtelen Univerzum dimenzióinak megfelelő megfogalmazására, ezért minden művészeti ágnak tovább kell lépnie az $n+1$ dimenzió felé.

A 90-es években, amikor Szemadám György (*H)arc-képek* című műsorát készítettük éveken át a kortárs képzőművészeinkről, akkor értettem

Selényi Hédi felvétele

meg igazán, hogy miről is van szó, mert anélkül, hogy ismerték volna a *Dimenzionista manifesztumot*, szinte mindenki ennek megfelelően alkotott. Remek példa arra, hogy a művészet mindig egy lépéssel előbbre jár a tudománynál.

Aztán, mikor Szi-bériában Hoppál Mihály professzorral, a világhírű sámánkutató etnográfussal va-

lódí sámánok valódi szertartásait fotografálhattam, akkor szembesültem megint a dimenziókkal.

A sámánok olyan képességgel rendelkeznek, aminek segítségével tudatosan elérhetik azt a módosult tudatállapotot, amelyben az emberi elme előtt kinyílnak a kapuk más világok, más dimenziók felé, és onnét üzeneteket, információkat hoznak az emberekhez. Ezeknek az információknak a segítségével gyógyítani is tudnak. Ekkor szembesültem azzal a ténnyel, hogy a természetben élő népek számára a természetnek szerves része a „szellemvilág”, amelyről mi, európai kultúrán nevelkedett emberek el sem hisszük, hogy létezik, ők meg a legtermészetesebb módon naponta „használják”.

Kíváncsi lettem arra, hogy mik ezek az üzenetek. Kiderült, hogy a mítoszok, legendák, népmesék mind tartalmaznak tiszta, szép és igaz életbölcseéseket. A természeti népek teremtésmítoszai rendkívül érdekesek és elgondolkodtatóak. Amikor

Ocsur ool, a tuvai sámán szertartást végez a gyógyító hatású forrásvíz mellett a Tuva Köztársaság egyik erdejének egy szent forrásánál, amelyet a tuvaiak Arzsannak neveznek (1996, Szipéria, Nádorfi Lajos felvétele)

Gauguin nyomában Tahiti szigetére küldtek forgatni, megismerkedtem a maori teremtésmítossszal, amelyet a nagy francia festő is leírt *Noa Noa* című könyvében. Érdekes megvilágításba hozza a zsidó-keresztény mitológiát, ha összevetjük a Bibliával. Mo'orea szigetén, Tahiti szomszédságában meglátogattam John Araipe-reiát, a szigetlakó maori fiatalembert, aki kis, kenu méretű katamaránokat készít, és ilyenekkel kószál a végtelen Csendes-óceánon. Amikor kérdeztem, hogyan képes erre, azt felelte, hogy ő a Természet „iskolájában” tanult, nem egyetemen. Azt mondta, a civilizáció elválasztja az embert a természettől, elferdíti az emberek gondolkodását. A maorik mítoszai, a huná filozófia a természettel való harmóniára tanítanak. Tisztelni kell a hegyeket, a vizeket, növényeket és az állatokat, a Földanyát, és akkor végre egymást is képesek leszünk tisztelni.

A *Gyógyító hagyomány* című sorozatunkban, amelyet Novobáczky Sándor rendezővel és dr. Babulka Péterrel, a népi gyógynövényismeret és a népi orvoslás neves tudósával készítettünk, többek közt Kárpátal-

ján, Székelyföldön és a moldvai csángóknál, megörökítettük a magyar népi kultúra ősi tudományát, ami a természet ismeretén és tiszteletén alapul. A ma élő javasasszonyok, füvesemberek, kenőemberek, gyógynövényeket használó hagyományos gyógyítók őrzik, életben tartják és továbbviszik korunkban is az ősi tudók és táltosok tudományát, a föld és a Föld tiszteletét.

1969-ben jelent meg Tamkó Sirató Károly *A Vízöntő-kor hajnalán* című kötete. (Ma már lehet, hogy a reggelénél tartunk!) A Vízöntő-kor elhozta számunkra azt az időt, amikor az ősi titkokra fény derül, a félelem és gyűlölet energiája helyett a szeretet energiájára alapuló élet következik. A szabad akarat érvényre jut, de azzal a felelősségvállalás is. Az ember kénytelen lesz a tudatosodás útjára lépni. Ezt meg Anna nénitől, Tamkó Sirató özvegyétől hallottam először, mert Károly bácsi halála után ő tanítgatott engem jógázni. A költő 1936-ban, amikor már hat éve Párizsban élt, súlyosan megbetegedett, és hazajött Budapestre. Az orvosok már lemondtak róla, amikor rátalált Selvarajan Yesudian budapesti jóga-iskolájára. Ez az ősi tudomány állította talpra a költőt, aztán már ő is tanítani kezdte, még jogakönyvet is akart írni. A helyes légzés, a meditáció és a helyes táplálkozás segít megteremteni a test, a lélek és a szellem harmóniáját. Ha ezt tudatosítjuk magunkban, akkor megteremthetjük a Természet, a Földanya és az Ember szeretetelli egyensúlyát.

Nádorfi Lajos